

ЕТИКЕТНІ ФОРМУЛИ В МОВНІЙ ПРАКТИЦІ ІНТЕЛІГЕНЦІЇ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ (на основі аналізу епістолярію Уляни Кравченко й Івана Франка)

Гірняк С. П.

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

У статті схарактеризовано епістолярій Уляни Кравченко й Івана Франка, що став важливим джерелом для дослідження їхньої ролі в загальноукраїнському культурному процесі. Здійснений аналіз етикетних формул, які використовували під час листування Уляна Кравченко й Іван Франко, допоміг розкрити особливості діалогу яскравих представників інтелігенції Східної Галичини кінця XIX – початку XX ст., а також виявити особливості стилю викладу думок людей, прочитаних в поезії, освічених, з високими моральними і духовними цінностями; проаналізувати вплив І. Франка – «значного авторитету як серед галицької молоді», так і «серед передової частини галицького суспільства загалом» – на становлення Уляни Кравченко як письменниці та громадської діячки; засвідчити, що етикетні формули, зокрема звертання, звороти прощання тощо як особливі мовні засоби комунікативних стосунків Уляни Кравченко та Івана Франка, важливі й показові для спілкування в інтелігентському середовищі, для спілкування жінки й чоловіка, знайомих, близьких по духу й роду діяльності, інтересах, рівню освіти.

У розвідці доведено, що листування дає змогу окреслити соціальні аспекти функціонування української мови, виявити специфічні мовні засоби представників галицької українськомовної інтелігенції, які активно використовувалися цією соціальною групою і впливали на формування койне освіченої верстви Східної Галичини, її соціолекту як самостійного системно-структурного явища, а згодом увійшли до складу лексичного фонду української мови й знайшли своє відображення у формі та значенні лексичних і фразеологічних одиниць сучасної української мови.

Ключові слова: мова, етикетні формули, епістолярні тексти, галицька інтелігенція, Уляна Кравченко, Іван Франко, Східна Галичина.

Hirniak S. P. Etiquette formulas in the language practice of Eastern Galician intelligentsia (based on the analysis of the epistolary of Ulyana Kravchenko and Ivan Franko). The article describes the epistolary of Ulyana Kravchenko and Ivan Franko, which was an important source for the study of their role in the national cultural process and contributed to a deeper understanding of the Galicians' inner world. The analysis of etiquette formulas used by Ulyana Kravchenko and Ivan Franko in their correspondence helped to elucidate the peculiarities of the dialogue of the prominent representatives of Eastern Galicia intelligentsia in the late 19th – early 20th centuries and to identify the features of both the Galician variant of the language and the style of presenting opinions of people well read in poetry, educated, with high moral and spiritual values; to analyze the impact of I. Franko as «a great authority among Galician youth» and «among the advanced part of the Galician society in general» on the formation of Ulyana Kravchenko as a writer and a public figure; to prove that etiquette formulas, especially addresses, farewells, etc. (as special linguistic means of intercourse between Ulyana Kravchenko and Ivan Franko) are important and indicative for communication in the intellectual environment, for communication between women and men, acquaintances, like-minded people who share an activity, interests, have the same level of education.

The research proves that correspondence makes it possible to outline the social aspects of the functioning of the Ukrainian language, to identify specific linguistic features of the Galician Ukrainian-speaking intelligentsia, which were widely used by this social group and influenced the formation of Koine of the educated segment of Eastern Galicia, its sociolect as an independent structural phenomenon, and later became part of the lexical fund of the Ukrainian language and were reflected in the form and meaning of lexical and phraseological units of the modern Ukrainian language.

Key words: language, etiquette formulas, epistolary texts, Galician intelligentsia, Ulyana Kravchenko, Ivan Franko, Eastern Galicia.

Постановка проблеми та обґрунтування актуальності її розгляду. Епістолярій представників галицької інтелігенції кінця XIX – початку XX ст. – це особливе джерело для сучасних мовознавчих розвідок. Саме листування дає змогу окреслити соціальні аспекти функціонування української мови, виявити специфічні мовні засоби представників інтелігенції як Східної Галичини, так і інших теренів України, а також схарактеризувати особливості інтелігентського соціолекту. І. Через слушно зазна-

час: «В історії українського мовознавства джерельна цінність епістолярних текстів представників української інтелігенції кінця XIX – початку XX ст. тривалий час визначалася їх роллю в загальноукраїнському культурному процесі. Мовознавчих праць, спеціально присвячених мові листування української інтелігенції цього часу, небагато. До того ж досліджувалися насамперед листи чільних представників української культури, які біографічно

були пов'язані з тією частиною української етнічної території, що згодом увійшла до складу Радянської України» [7, 67].

Актуальність дослідження вбачаємо в тому, що аналіз етикетних формул, які використовували під час листування Уляна Кравченко й Іван Франко, дасть змогу схарактеризувати не тільки особливості діалогу яскравих представників інтелігенції Східної Галичини кінця XIX – початку XX ст., а й висвітлити соціальні аспекти функціонування української мови цього періоду, глибше зрозуміти духовний світ галичан.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед праць, які розкривають окреслені проблеми, можемо назвати такі наукові розвідки: «Внесок Галичини у формування української літературної мови» Юрія Шевельова [10], у якій учений простежує інтенсивність галицьких мовних впливів на нову українську літературну мову в різні історичні періоди, подає приклади використання галицьких лексичних одиниць у мові П. Куліша, М. Коцюбинського, Лесі Українки й ін.; «Українська літературна мова на Буковині в кінці XIX – на початку XX ст.» Людмили Ткач [7], у якій під новим кутом загальноукраїнських зв'язків досліджено лексику творів О. Кобилянської, Т. Галіпа, І. Франка, М. Старицького, Лесі Українки та багатьох інших українських письменників нового і новітнього періодів розвитку української літературної мови; статті «Епістолярій кінця XIX – початку XX ст. як джерело дослідження соціолекту української інтелігенції», «Вплив соціокультурних та територіальних чинників на мовне оформлення епістолярних текстів української інтелігенції кінця XIX – початку XX ст.» Інни Черкез [8; 9], у яких авторка на джерельній основі епістолярних текстів української інтелігенції окресленого періоду визначає специфічні для мовлення цієї соціальної групи риси (соціолектизми): суспільно-політичну, офіційно-ділову, професійну лексику й оказіональні новотвори, а також інші дослідження українських мовознавців.

Формулювання мети і завдань статті. Мета дослідження – проаналізувати використання етикетних формул в епістолярних текстах Уляни Кравченко й Івана Франка. Досягнення поставленої мети передбачає виконання таких завдань: 1) схарактеризувати особливості взаємин між Уляною Кравченко й Іваном Франком; 2) розкрити вплив І. Франка на становлення Уляни Кравченко як письменниці та громадської діячки; 3) описати мовні особливості епістолярію представників галицької інтелігенції, а також визначити лексико-семантичні та стилістичні особливості функціонування української мови в Східній Галичині кінця XIX – початку XX ст.

Виклад основного матеріалу дослідження. Щира дружба і приязнь Уляни Кравченко й Івана Франка вилилися в листування, яке не припинялося аж до смерті І. Франка, а також у низку спогадів письменниці про Великого Каменяра. Ганна Огриза, дрогобицька дослідниця і популяризаторка творчості Уляни Кравченко, писала: «У формуванні ліричного героя кращих її поетичних творів і

особливо поезії громадсько-політичної та філософської неабияку роль відіграв друг і наставник Уляни Кравченко Іван Франко. Величезна робота І. Франка як письменника і громадського діяча здобула йому значний авторитет серед галицької молоді, як і серед передової частини галицького суспільства загалом. <...> Осягнення вищих суспільних ідеалів, готовність до самопожертви за правду, добро, рівність, «за простий люд» схрестили літературні й особисті долі, зцементували дружбу Уляни Кравченко та Івана Франка на все життя» [5, 7–8]. Уже під час навчання в семінарії Уляна Кравченко стежила за творчим шляхом Івана Франка. У статті «Щирий друг і вчитель» (1941 р.) пише: «В 1877–1881 рр., коли я вчилася у Львівській учительській семінарії – слідила за думами поета І. Я. Франка, що писав вірші під псевдонімом «Мирон». Слова його пісень підносили, будили шану і дивний страх, що він один із недосяжних і недоступних велетнів духа, що його ідеї випередили покоління його сучасників. <...> Гаряче бажала пізнати поета, автора полум'яних строф. <...> Молода, вільнодумна дівчина у своїм захопленні до літератури та революційних ідей бачила в ньому ідеал» [5, 74–76]. Тільки 1883 року, коли Уляна Кравченко, тоді ще Юлія Шнайдер, надіслала свої вірші у львівську «Зорю», а редактор журналу О. Партицький передав їх для перегляду І. Франкові, відбулося перше «заочне» знайомство І. Франка з Уляною Кравченко. Про цей період свого життя письменниця згадує в статті «Велика дружба» (1940 р.): «Перший лист незнайомого до незнайомої, писаний фіолетовим чорнилом на рожевому папері. Того першого листа не маю. Багато з тих листів, світлин і рукописів моїх і Франка – знищила воєнна хуртовина» [5, 70–71], а в статті «Щирий друг і вчитель» (1941 р.) додає: «...з великим здивуванням відібрала (я) в перших числах листопада лист, адресований до мене незнайомим, характеристичним письмом. Був це перший лист від І. Франка. Незнайомий, але споріднений духом – вирішив мою долю...» [5, 77].

1883 р. у своїх «Розгублених листочках» (щоденнику) Уляна Кравченко нотує: «Є потайна зв'язь поміж духами. Ти відгадав мої сміли, скриті бажання, заговорив до незнайомої. Я ваша, ваша навіки! Твої теплі слова загрили, захопили ту, що на роздоріжжі з заложеними руками стояла та безнадійно споглядала. Великі й тяжкі боротьби я бачила, та не знала, чи оплатиться труд... О, до останнього подиху я для твоєї ідеї живу... Незнайомий, але споріднений духом – рішаєш мою долю... Там у віршах моїх іще дрозав блиск надії, іще серцем належала я до... Ти погасив останній промінь любові, через те саме – я ваша! (Бібрка, 1883)» [5, 25–26]. Зауважимо, що цей лист є показовим з погляду галицького варіанта мови й стилю викладу думок людини, очитаної в поезії, освіченої, інтелігентної – творця і носія соціолекту української галицької інтелігенції.

Згодом молода поетеса відповідає поету й отримує черговий лист від І. Франка. Саме із цього моменту якість несподівано і щиро зав'язується між ними листування, яке було найбільш активним у 1883–1896 рр. і тривало до самої смерті Каменяра: «Від того часу почалося наше листування, яке припинилося з його смертю 1916 р.» [5, 77].

Знайомство з Іваном Франком – це «початок якісно нового етапу в творчості Уляни Кравченко. <...> Франко проявляв велике терпіння, такт, щоб не знеохотити молоду авторку, вселити в неї впевненість в літературне покликання, спонукати до постійної праці і вдосконалення. Пройшовши вичухку в І. Франка, Уляна Кравченко не втратила своєрідності творчого голосу. У 80–90-х роках вона була однією з найбільш талановитих і оригінальних поетів в українській літературі», – зауважує Г. Огриза [5, 10]. І. Франко писав Уляні Кравченко: «У дрібних Ваших фрагментах максимум змісту – мінімум слів. Кожний з живучих поетів може Вам завидувати тих фрагментів» [5, 73]. Саме за підтримки й активної участі І. Франка побачила світ перша збірка поезій Уляни Кравченко «Prima vera» (1885 р.), а згодом і друга – «На новий шлях» (1891 р.).

1941 р. Уляна Кравченко про ранній період життя і творчості згадувала: «І тоді, коли не склалось наше спільне життя так, як ми бажали, не було між нами розриву. Наша дружба зміцнювалась через тугу за спільною, дорогою нам працею, і в ділах нашої спільної приятельки – української поезії, звертався все Іван Якович до мене. Все і все в листах і при кожному нашому побаченні допитувався Іван Якович про нові вірші. В листах просить все, щоб прислати їх, бо хоче «видати маленьку книжечку Вашого первоцвіту. Скоро буде матеріал, я сам приймуся за його упорядкування і передам до друку. Тільки Ви працюйте даліше ...». Так піклувався мій учитель і друг про мене» [5, 83]. Уляна Кравченко, натхненна ідеями І. Франка, продовжувала працювати, однак «...не намагалася писати на зразок Кобринської та Коваліва (Стефана П'ятки). Я творила свої хмаримислі» [5, 72], зайнялася активною громадською роботою, стала (разом з Н. Кобринською, К. Попович, Є. Ярошинською, К. Малицькою) учасницею прогресивного емансипаційного руху, розпочала роботу у виданні жіночого альманаху «Перший вінок» (1887 р.), публікувала твори на сторінках прогресивної періодики тощо.

Усе життя письменниці створювала образ свого вчителя, друга і порадирика Івана Франка. «Початком поетичної франкіани були вірші Уляни Кравченко, датовані 1878 роком», – зазначає Г. Огриза [5, 11]. У 1883 р. писала про нього: «Із міццю Беркута літає... із міццю Бояна торкає струн бандури... Перед його творчістю спалюю ладан – клонюся... В юних днях, коли ще жила я в захопленні – ентузіазмі для мистецтва – взяв мене Він – Незнайомий в опіку. Доля у хвилинах сумніву утомленій дала мені пізнати Титана – і блиск його душі огріє мене» [5, 85]. Чимало віршів (зокрема і про особисті взаємини з поетом), статей, спогадів присвячені І. Франку, як-от: «І тільки сном», «Кохання останній спів», «На сій землі окрім тебе...», «О, не клянись!», «Любиш чи не любиш», «Запізно» та ін., «В роковини І. Франка (15/VIII 1856)», «Брату Іванові Франкові», «Спогад», «Поклик», «В день відкриття пам'ятника І. Франка», цикл «Міронові», «Титани» (збірка «На новий шлях»), цикл віршів і поезій у прозі «Пам'яті друга» (1939–1947 рр.) (куди ввійшли як уже опубліковані в часописах чи поетичних збірках твори, так

і нові), статті і спогади «Велика дружба» (1940 р.), «Щирий друг і вчитель» (1941 р.), «Хвала тобі й шана!» (1941 р.), «Пісня і квіти для нього» (присвячені 25-літтю літературної діяльності Каменяра), «Квіти на могилу» (1941 р.) (присвячені 25-річчю з дня смерті І. Франка), а також листи, які «дають багато не лише для розуміння життя і творчості поетеси, взаємин із Франком, але й для висвітлення багатьох сторін діяльності І. Франка» [5, 16–17].

Особливості ідіостилію Уляни Кравченко, які знайшли відображення в статтях і спогадах про Івана Франка, є явищем естетичної рефлексії. На думку Д. Скобелева, естетична рефлексія – це не лише аналіз своїх думок, почуттів та вчинків, що властиво кожній особистості, а насамперед переживання й осмислення митцем своєї творчої поведінки як процесу власної еволюції, це «самообґрунтування» і «самовизначення» творчої особистості та творчості, що виявляє себе в цитуванні автором у творі власних творів, творів інших авторів та згадок про інші епохи, зверненні до творів документалістики, історіографії, публіцистики тощо, роздумах про призначення і роль мистецтва, митця у світі, пародіюванні та самопародіюванні, екфрасисі (описі в тексті літературного твору творів зображального мистецтва чи архітектури), елементах автобіографії, використанні різних творчих методів і жанрових форм [6].

Уляна Кравченко цитує листи І. Франка, власні ранні твори, наприклад: «Іван Якович відтак пише в своєму листі: «... видобувати поезію з дійсності, то є, зробіть Вас поеткою більше реалістичною, ніж Ви досі могли показатися. Я дуже бажав би, щоб Ви перейнялися гадкою й доложили всіх сил до такого кроку. Коли Вам не вдасться, робіть другий і третій раз, на інший спосіб, іншою дорогою, але робіть, «Übung macht den Meister» (нім.: «Майстра створює практика!») – прим. наша С. Г.) [4, 81]; «Тому в своїх листах часто запитує мене, коли я буду у Львові. Він хотів би «поговорити про деякі дуже важливі річі, котрих написати не подоба ...». А також: «Тут деякі люди хотять вас бачити, ну, а як хто обібрався грибом бути, то ліз в кошиль, то є, коли-сте обібралися за поетку, то покажіть себе народові» (польськ.: «Покажіть себе народові» – прим. наша С. Г.) [4, 84] й інші.

Мовні засоби комунікативних стосунків Уляни Кравченко та Івана Франка, їх особлива емоційна напруга виявляються в звертаннях, зворотах прощання. Аналіз листів Уляни Кравченко дає змогу виділити такі етикетні формули, важливі й показові для спілкування в інтелігентському середовищі, для спілкування жінки й чоловіка, знайомих, близьких по духу й роду діяльності, інтересах, рівню освіти:

– **звертання до Івана Франка:** «Високоповажний друже!» (Солець, 23 січня 1891 р.); «Високоповажний брате!» (Солець, серпень 1891 р.); «Високоповажний Пане» (Трускавець, 8 грудня 1893 р.); «Високоповажний Добродію» (Трускавець, 7/VIII 1894 р.); «Вповажаний Брате!» (Трускавець, 9 серпня 1894 р.); «Шановний Брате!» (Солець, 8 вересня 1894 р.); «Вельмишановний Брате!» (Солець, Січень 1895 р.); «Дорогий Брате» (Дрогобич, лис-

топад 1897 р.); «Високоповажний і дорогий Брате!» (1903 р.) тощо [4, 188–207];

– прощання з Іваном Франком як адресатом власного тексту: «Сердечно поздоровлення Вам і господинові Партицькому Засилає доня Русі» (Біля 11 листопада 1883 р.); «Всегда однака жичлива Юлія Ш.» (20/XI 1883); «З повним поважанням Юлія Ш.» (23/XI 1883 р.); «Прощаючи Вас, стискаю сердечно Вашу братню руку, але же зачекайте, не тую, недобру, що так радо «пацки» (у знач. «ляпаси» – прим. наша С. Г.) розділяє, отже ж, лівую, лівую! Юлія» (Біля 27 листопада 1883 р.); «Уважайте на себе, о тоє просить Юлія» (Бібрка, біля 4 грудня 1883); «Мамця і я засилаємо сердечно поздоровлення. Юлія» (Бібрка, біля 20 грудня 1883 р.); «Прощаючи Мирона, стискає сердечно єго руки Юлія» (Бібрка, 23 грудня 1883 р.); «Сердечно стискаю Вашу руку. Юлія» (Бібрка, 28/XII 1883); «Незмінна Юлія» (Бібрка, між 2 і 3 січня 1884 р.); «Мого учителя і приятеля сердечно руку стискає Юлія» (Бібрка, 4/1 1884); «прійми сердечний утиск руки від Юлії» (Бібрка, 5/II 1884 р.); «Прощаю по раз вторий, стискаючи сердечно братню руку. Юлія» (Бібрка, 25 лютого 1884 р.); «Прощаю дружеським утиском долоні, ваших друзів рівно ж поздоровляю. Юлія» (Бібрка, березень-квітень 1884 р.); «Стискаю сердечно руки, Уляна» (Бібрка, друга половина червня 1884 р.); «До свидання, а коли? то Ви вже, сердечний брате, сами напишіте. Юлія» (Бібрка, біля 25 липня 1884 р.); «А Вас сердечно здоровлю, бажала б у тій хвилі утиснути дружно долоню Ох, та як Ви далеко!!! Знакома Юлія» (Руденка, 4 грудня 1885 р.); «Сердечно здоровлю, до побачення, Юлія» (Стоки, 23 грудня 1884 р.); «Здоровлю Вас сердечно і Вашу дружину, і хлопчиків сердечно здоровлю. Юлія Ш-Н.» (Солець, 23 січня 1891 р.); «Здорові будьте, Юлія Ш-Н.» (Солець, серпень 1891 р.); «Бажаю Вам багато передплатників і щастя, здоровлю сердечно. Дорогу паню Олю і діточок цілую сердечно, Юлія» (Солець, 22/II [18]93 р.); «Бажаю Вам поведження, Юлія» (з польськ.: powodzenie – «успіх, удача» – прим. наша С. Г.) (Солець, 8 вересня 1894 р.); «Здоровлю і желаю всього найлучшого Вам і Вашим дорогим, Юлія» (1898 р.); «Здоровлю сердечно. Юлія» (1902 р.) й інші [4, 97–206];

– звертання Івана Франка до Уляни Кравченко як адресата: «Ласкава пані і дорога товаришко!» (Львів, 14 листопада 1883 р.); «Дорога товаришко!» (Львів, близько 25 листопада 1883 р.); «Ласкава панно Юлію!» (Львів, близько 5 грудня 1883 р.); «Дорога Юлію!» (Львів, 4–5 лютого 1884 р.); «Дорога панно Юлію!» (Львів, початок травня 1884 р.); «Дорога сестричко!» (Львів, 23 липня 1884 р.); «Дорога сестро!» (Львів, близько 21 вересня 1884 р.); «Шановна пані!» (Львів, 19 травня 1887 р.); «Вельмишановна пані!» (Львів, вересень 1894 р.); «Високоповажна пані добродійко!» (Львів, 9 січня 1916 р.) тощо [4, 97–207];

– прощання з Уляною Кравченко: «Ваш щирий друг Іван Франко» (Львів, дня 14 падолиста 1883 р.); «А поки що будьте здорові! Ваш Іван Франко» (Львів, близько 25 листопада 1883 р.); «Будьте здорові! Іван Франко» (Львів, 30 листопада 1883 р.);

«Ваш Іван Фран.» (Львів, близько 5 грудня 1883 р.); «Ваш Іван», «Ваш Ів.» (Львів, між 14 і 18 грудня 1883 р.); «Засилаючи поздоровлення Вам і Вашій мамі, остаюсь Ваш слуга, Ів. Франко» (Львів, початок травня 1884 р.); «Стискаю Вашу руку і остаюсь Ваш щирий. Іван Франко» (Львів, дня 9/V 1884, ул. Ліндого, 3); «Прійміть сердечний утиск дружньої руки Вашого Івана Фр.» (Нагуєвичі, 1 червня 1884 р.); «Ваш щиро прихильний Іван Франко [...] Стискаю Вашу рученьку. Ваш Ів.» (Львів, близько 21 вересня 1884 р.); «Засилаючи Вам моє сердечно поздоровлення, остаюсь Вашим. Іван» (Львів, 21 грудня 1884 р.); «Кланяюсь Вам. І. Франко» (Львів, 19 травня 1887 р.); «...здоровлю щиро Вас і Вашого мужа. Ів. Франко» (Львів, 4 серпня 1894 р.); «Стискаю Вашу руку. Ваш...» (Львів, вересень 1894 р.); «Здоровлю сердечно, д-р Іван Франко» (Львів, 9 січня 1916 р.) тощо [4, 102–207].

Прикметно, що деякі листи Уляни Кравченко до Івана Франка не мають на початку звертальної форми. Ця особливість зумовлена тим, що за їхнім листуванням був встановлений нагляд на бібірецькій пошті, звідки листи відсилалися. Тому, зауважує Г. Огриза, Уляна Кравченко просила Івана Франка адресувати до неї листи по-польськи і чужою рукою [4, 215]. Водночас змінювався, залежно від перебігу стосунків між адресатом і адресантом, зміст, емоційний настрій листів. Зокрема, зближення з адресатом відтворює еволюція звертань: *високоповажний пане, високоповажний друже, високоповажний брате* тощо. Безперечно, що ці елементи мови для «своїх» є соціолектизмами, точніше, формулами етикету в складі соціолекту інтелігенції. Окрім цього, етикетні формули листів є ознакою мови всередині інтелігентської групи, тобто «своїх», наприклад: *поводження, знакома, здоровлю, паня (дорогу паню Олю і діточок цілую сердечно), до свидання, ваших друзів рівно поздоровляю* тощо.

Необхідно зауважити, що є «певна еволюція цих звертань у напрямку зближення з адресатом залежно від перебігу стосунків, оскільки найінтенсивнішим листування було на перших порах знайомства (з листопада 1883 р. до грудня 1884 р.), згодом настала перерва, оскільки 1885 р. Уляна Кравченко за допомогою І. Франка перебралася зі Сток біля Бірки до Львова і стала вчителювати в школі, а тому могла бачитися з І. Франком і спілкуватися з ним коли того хотіла. Уляна Кравченко була закохана в І. Франка, проте «Юлія жіночим серцем зрозуміла, що тільки для неї у нього нема часу. Між нею і ним стала Юзефа Дзвонковська – друга після Ольги Рошкевич велика й трагічна любов Івана Франка» [2, 207]. «Опісля, – зауважує Роман Горак, – пішла на провінцію навчати дітей посла Січинського, а 22 листопада 1886 року там вийшла заміж за Яна Нементовського, вчителя за фахом, який казав, що вб'є кожного, хто наблизиться до його коханої Уляси» [3, 55–56]. Одружився тим часом й І. Франко, а тому етикетні формули звертань і прощання стали більш виваженими та менш емоційними, як-от: *Вельмишановна пані!, Високоповажна пані добродійко!, Високоповажний Пане, Високоповажний Добродію, Здорові будьте, Юлія Ш-Н.* й інші [3, 207].

Висновки та перспективи подальших досліджень у цьому напрямі. Отже, здійснений аналіз епістолярних текстів Уляни Кравченко й Івана Франка дає підстави стверджувати, що мові обох письменників притаманне використання етикетних формул, які є показовими для спілкування в інтелігентському середовищі галичан. Активне використання етикетних формул представниками галицької інтелігенції кінця XIX – початку XX ст. впливало на формування койне освіченої верстви Східної Галичини, її соціолекту як самостійного системно-структурного

явища. Уважаємо, що ґрунтовні дослідження епістолярію інтелігенції Східної Галичини кінця XIX – початку XX ст. допоможуть не тільки розкрити взаємини між представниками цієї суспільної верстви, яка була носієм високих етичних норм, моральних і духовних цінностей, а й висвітлити особливості функціонування використовуваних цією соціальною групою мовних одиниць, що згодом увійшли до складу лексичного фонду української мови й знайшли своє відображення у формі та значенні лексичних і фразеологічних одиниць сучасної української мови.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гірняк С. П. Мовні портрети української галицької інтелігенції : Уляна Кравченко, Константина Малицька, Іван Франко. *Українська мова*. 2016. № 4 (60). С. 103–121.
2. Гірняк С. П. Соціолект галицької інтелігенції у формуванні норм української літературної мови (кінець XIX – початок XX століття) : монографія. Дрогобич : Посвіт, 2018. 620 с.
3. Горак Р. Д. Твого ім'я не вимовлю ніколи : повість-есе про Івана Франка. Київ : ВЦ «Академія», 2008. 224 с.
4. Кравченко Уляна. Розгублені листочки. Львів : Каменяр, 1990. 80 с.
5. Кравченко Уляна. Пам'яті друга: Вірші в прозі, статті, спогади, листи / упоряд. і автор вступної статті та прим. Г. Огриза. Львів : Каменяр, 1996. 247 с.
6. Скобелев Д. А. Эстетическая рефлексия Ю. Анненкова : на материале художественных и публицистических произведений : автореф. дисс. на соиск. учёной степени канд. филол. наук : 10.01.01. Воронеж, 2009. 17 с.
7. Ткач Л. О. Українська літературна мова на Буковині в кінці XIX – на початку XX ст. Частина 2 : Джерела і соціокультурні чинники розвитку. Чернівці : Книги–XXI, 2007. 704 с.
8. Черкез І. Епістолярій кінця XIX – початку XX ст. як джерело дослідження соціолекту української інтелігенції. *Мова і суспільство*. 2010. Вип. 1. С. 7–77.
9. Черкез І. Б. Вплив соціокультурних і територіальних чинників на мовне оформлення епістолярних текстів української інтелігенції кінця XIX – початку XX ст. *Лінгвістика*. № 1 (22). Ч. І. Луганськ : ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2011. С. 88–98.
10. Шевельов Ю. Внесок Галичини у формування української літературної мови. Київ : ВД «КМ Академія», 2003. 158 с.

REFERENCES

1. Hirnyak, S. P. (2016). *Movni portrety ukrayinskoyi galyczkoyi inteligenciyi: Ulyana Kravchenko, Konstantyna Malyczka, Ivan Franko* [Linguistic portraits of the Ukrainian Galician intelligentsia: Ulyana Kravchenko, Konstantyna Malyska, Ivan Franko]. *Ukrainian language*, 4 (60), 103–121 [in Ukrainian].
2. Hirnyak, S. P. (2018). *Sociolect galyczkoyi inteligenciyi u formuvanni norm ukrayinskoyi literaturnoyi movy (kinecz XIX – pochatok XX stolittya): monografiya* [Sociolect of the Galician intelligentsia of the Ukrainian literary language standards (the end of the 19th – beginning of the XX century)]. Drogobych: Posvit [in Ukrainian].
3. Horak, R. D. (2008). *Tvogo imya ne vymovlyu nikoly: povist'-ese pro Ivana Franka* [I will never say your name: a story-essay about Ivan Franko]. Kyiv: VC «Academy» [in Ukrainian].
4. Kravchenko, Ulyana. (1990). *Rozgubleni lystochky*. [Lost leaves]. Lviv: Kamenyar [in Ukrainian].
5. Kravchenko, Ulyana. (1996). *Pamyati druga: Virshi v prozi, statti, spogady, lysty*. Uporyad. i avtor vstupnoyi statti ta prym. H. Ohryza [In memory of a friend: Prose poetry, articles, memoirs, letters. Compiler and author of the preface and notes H. Ohryza]. Lviv: Kamenyar [in Ukrainian].
6. Skobelev, D. A. (2009). *Esteticheskaya refleksiya Yu. Annenkova : na materiale khudozhestvennykh i publitsisticheskikh proizvedeniy* [Aesthetic reflection of Yu. Annenkov: on the material of fiction and socio-political works]. (Avtoreferat dysertatsii kandydata filolohichnykh nauk). Voronezh [in Russian].
7. Tkach, L. O. (2007). *Ukrayinska literaturna mova na Bukovyni v kinci XIX – na pochatku XX st. Chastyna 2: Dzherela i sociokulturni chynnyky rozvytku* [Ukrainian literary language in Bukovyna in the late 19th – early 20th centuries. Part 2: Sources and socio-cultural factors of development]. Chernivtsi: Books-XXI [in Ukrainian].
8. Cherkez, I. (2010). *Epistolaryj kincyа XIX – pochatku XX st. yak dzherelo doslidzhennya sociolektu ukrayinskoyi inteligenciyi*. [Epistolary of the late 19th – early 20th centuries as a source of research on the sociolect of the Ukrainian intelligentsia]. *Language and society*, 1, 67–77 [in Ukrainian].
9. Cherkez, I. B. (2011). *Vplyv sociokulturnyx i terytorialnyx chynnykiv na movne oformlennya epistolarynyx tekstiv ukrayinskoyi inteligenciyi kincyа XIX – pochatku XX st.* [The influence of socio-cultural and territorial factors on the linguistic pattern of epistolary texts of the Ukrainian intelligentsia of the late 19th – early 20th centuries]. *Linguistics*, 1 (22). Part I. Luhansk: Taras Shevchenko LNU, 88–98 [in Ukrainian].
10. Shevelov, Yu. (2003). *Vnesok Galychyny u formuvannya ukrayinskoyi literaturnoyi movy* [The contribution of Galicia in the formation of the Ukrainian literary language]. Kyiv: VD «KM Akademiya» [in Ukrainian].